

CITATION: 1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı, 9-11 Nisan 2018, İstanbul-TÜRKİYE

ISBN: 978-605-2132-21-0

DOI: 10.21733/ibad.416558

ENTELEKTÜEL ÇEVİRMEN VE SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİ

Doç.Dr. Sevinç ARI¹

Özet

Çalışmamız, sosyal yaşamına çevirmen olarak başlayıp, sonrasında çeviri yoluyla elde ettikleri birikimleri sosyal sermayeye dönüştürerek, devlet, siyaset, düşünce, yazın ve sanat hayatına yön veren entelektüellerden birisi olan Macit Gökberk ile ilgilidir. Yaptığı çeviriler sonucunda sosyal hayata yön veren birçok çevirmen vardır. Martin Luther ve Vladimir Lenin gibi tarihi kişiliklerin hayatları, çevirmenlerin entelektüel birikimlerinin sonuçlarının nerelere varabileceğini göstermektedir. Bunun dışında bazı bilim, düşünce ve sanat insanlarının çeviriyi toplumsal bir iletişim ve topluma güven verme aracı olarak kullandıkları da bir gerçektir. Geçmişte ve günümüzde birçok yazar entelektüel düşüncelerini yaptıkları çeviriler üzerinden topluma sunmuşlar ve çevirileri sosyal dönüşüm aracı olarak kullanmışlardır. Çevirmenlerin entelektüel birikimleriyle, düşünür ve yazara dönüşmelerinin yanında, yazar ve düşünürlerin entelektüel çevirmenlere dönüşmeleri, çevirinin toplumsal yaşamda güç alanı olmasını sağlamaktadır. Çevirmenlerin yazarlık birikimleri, onların entelektüel alanda sosyal sermayesini artırır. Yaptığı çeviriler yoluyla yazarlık alanındaki sosyal sermayesini artıran çevirmenlerin zamanla entelektüel yazar ve sanatkâr olarak toplumda önemli yerlere geldikleri bilinmektedir. Bilim, yazın ve sanat hayatına başlangıçta çevirmen olarak giren sonrasında ise topluma entelektüel alanda otorite olarak yön veren önemli düşünür ve yazarlar mevcuttur. Doğu'da İbn-i Sina ve Farabi gibi önemli düşünce adamları, entelektüel sermayelerini çeviri üzerinden kazanmışlardır. Rönesans'tan sonra Batı'da yetişen birçok bilim adamı, yazar ve sanatçının entelektüel birikimlerinin arkasında çevirmenlik geçmişlerinin (habitus) olduğu unutulmamalıdır. V. Lenin gibi önemli bir devlet, siyaset ve düşünce adamı, F. Schiller gibi büyük bir yazar yanında, Macit Gökberk gibi bilim insanlarının ülkelerinin sosyal yaşamlarına yaptıkları katkılar birçok çalışmanın konusu olmuştur. Daha birçok düşünür, yazar ve sanatçının entelektüel kişiliklerinin sosyal sermayelerine yaptıkları katkılar toplumsal hayatı belirleyici olmuşlardır. Bildiri çeviri yoluyla edindiği sosyal sermayeyi yazarlığa dönüştürerek, ülkemizin önemli entelektüel ve bilim insanları arasında yer alan Macit Gökberk'i konu almaktadır. Macit Gökberk, sosyal sermayesini kültürel ve sembolik sermayeye dönüştürmeyi başarmış bir entelektüeldir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Entelektüel, Çevirmen, Macit Gökberk.

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author, Marmara Üniversitesi, Türkiye, sevinc.ari@marmara.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-1640-5224.

THE RELATIONSHIP BETWEEN INTELLECTUAL TRANSLATOR AND SOCIAL CAPITAL

Abstract

In this study, we aim to focus on Macit Gökberk, one of the intellectuals who started their social life as a translator and have been shaping the state, politics, thought, literature and art by transforming the accumulation they have gained through translation into social capital. And there are many translators that guide social life as a result of the translations they have construed. The lives of such historical figures as Martin Luther and Vladimir Lenin show the point to which consequences of the translator's intellectual levels of knowledge can reach. Otherwise, it is also a fact that some scientists, thinkers and artists use translation as a means of social communication and gathering confidence. In the past and today, many writers have presented their intellectual thoughts to the society through translations they have done and use them as a means of social transformation. Along with the transformation of translators into writers and thinkers via the intellectual knowledge, the transformation of thinkers and writers into intellectual translators ensures that translation becomes a power field in social life. The writing experience of translators increases their social capital in the intellectual area. And it is a well-known fact that translators who increase their social capital in the authorship through translations they have made, reach the important positions in society as intellectual writers and artists over time. There are important thinkers and writers entering the life of science, literature and art as translators in the beginning and then guide the society as authority in the intellectual area. Important thinkers like Ibn-i Sina and Farabi in the East gained their intellectual capital via translation. It should not be forgotten that behind the intellectual accumulation of many scholars, writers and artists of the West after the Renaissance lies their backgrounds (the habitus) as a translator. Along with V. Lenin, an important politician, a man of politics and thought, and a great writer like F. Schiller, the contributions of scientists such as Macit Gökberk to the social life of their countries have been the subjects of many studies. The contributions of many other thinkers, writers and artists to the social capital of their intellectual personalities have been the determinants of social life. The paper is about Macit Gökberk, who is one of the important intellectuals and scientists of our country, transforming the social capital acquired through translations into authorship. Macit Gökberk is an intellectual that has succeeded in turning social capital into cultural and symbolic capital.

Keywords: Social Capital, Intellectual, Translator, Macit Gökberk.

GİRİŞ

Çevirmenlerin yazarlık birikimleri, onların entelektüel alanda sosyal sermayesini artırır. Yaptığı çeviriler yoluyla yazarlık alanındaki sosyal sermayesini arttıran çevirmenlerin zamanla entelektüel yazar ve sanatkâr olarak toplumda önemli yerlere geldikleri bilinmektedir. Bilim, yazın ve sanat hayatına başlangıçta çevirmen olarak giren sonrasında ise topluma entelektüel alanda otorite olarak yön veren önemli düşünür ve yazarlar mevcuttur.

Bourdieu (1974: 125), “alanların dönüştürücü olarak görev yaptığını ve yapıyla uygulama arasında kendi kuralları çerçevesinde aktarım yaptıklarını” ifade eder. Bu bakış açısını çeviribilime uyarlayan Kaindl (2009: 161), “diğer kültürel uygulamalar gibi eyleycilerin (yani çevirmenlerin) konumundan ve sermaye dağılımından ortaya çıkan alana özgü stratejileri gerçekleştirdiklerini” ifade etmiştir. Bu bakış açısı temel alınarak sosyal sermaye üzerinden çeviri yoluyla kültürel sermayesini geliştiren Macit Gökberk’in çalışmaları, çevirmen kimliği ve yazarlığı (kültürel, sosyal) sermaye birikimi ve dönüşümleri açısından irdelenmiştir.

Sosyal Sermaye

Macit Gökberk’in entelektüel kimliğini çeviri sosyolojisi açısından incelemeyen önce, sosyal sermayeyle neyin kastedildiği ve sosyal sermayenin hangi yollarla elde edildiğinin açıklanması gerekir. Sosyal sermayenin oluşum ve ortaya çıkış biçimi, toplumsal alanın biçimlenmesinde, sembolik ve ekonomik sermayeye ulaşmasında önemli bir araçtır.

Sosyal sermaye, az ya da çok karşılıklı tanıma ya da tanınmayla ilgili olan, kurumsallaşmış ilişkiler ağında bulunmayla bağlantılı olan, güncel ve potansiyel kaynakların toplamıdır: ya da başka bir deyişle, sosyal sermayede söz konusu olan, bir gruba dayalı aidiyetin kaynağı olmasıdır. Sosyal sermayenin dayandığı değişim ilişkilerinde maddi ve sembolik özellikler, ayrılamaz biçimde birbiriyle bağlantılıdır. Ancak bu maddi ve sembolik özellikler birleşerek görünür olduğunda eyleme geçirilebilir, gerçekleştirilebilir ve ayakta tutulabilir. Bu yüzden, sosyal sermaye hiçbir zaman nesnel, fiziksel, coğrafi ya da ekonomik ve sosyal yakınlıklarla ilgili ilişkilere indirgenemez (Bourdieu, 1997: 63- 64).

Bourdieu'ye (1985: 10) göre bir eyleyicinin toplumsal konumu, kendisinin özel bir alan içindeki konumuna dayalı olarak, yani kendisi için etkili olan güç araçlarının dağılım yapısı içinde tanımlanabilir: öncelikle ekonomik sermaye, sonra kültürel ve sosyal sermaye, sonunda ise bu üç sermayenin algılanan ve meşru olarak tanımlanan şekli olarak sembolik sermaye.

Toplumsal Güç Alanı ve Entelektüellik

M. Gökberk'in entelektüel kimliğinin oluşumunda çevirinin rolünün incelenmesi için, entelektüelliğin oluşumu ve özelliklerini kısaca açıklayalım.

P. Bourdieu (1974: 76-77) entelektüel ve sanatsal üretim sosyolojisinin sınırları belirlenmeye çalışılırken, sanatsal uğraşın sosyal sistem içerisinde iletişimsel eylem olduğu göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade eder. Bu bakış açısıyla, kültürel alanın yapısı içerisinde sanatçının konumu kendi yapıtları ile ilişkilidir ve yapıtlarından ayrı düşünülemez. Entelektüel güç alanı sadece soyutlanmış güç topluluğu ve basitçe yan yana sıralanmış öğeler değildir. Daha çok manyetik alan gibi güç yapılarını oluşturan bir sistemdir: İçerisinde etkin olan güçler ve bunların etki grupları birçok farklı güç ile tanımlanabilmekte ve belli bir zamanda birbirlerine karşı olan ve beraber oluşturdukları güç konumlarına göre alanın özel yapısını oluşturmaktadırlar. Diğer yandan alana olan aidiyetin tanımı aynı zamanda belirtilen güçleri de tanımlamaktadır: yaradılışından kaynaklanmayan kültürel özelliğin yanı sıra herkes, alan içerisinde kazandığı özel konumu kültürel güç alanıyla olan bağının şeklini belirleyen konu ve sorunlara olan yaklaşımlarına göre özel bir biçime de borçludur. Böylece kültürel olarak bilinçsizliğin belli bir biçimiyle derinlemesine içselleştirilen ve işlevsel bir yük olarak tanımlanabilecek birikimi de beraberinde getirmektedir, çünkü her bir gücün kendine has hacmi, yani alan içerisindeki güç (otorite), alan içindeki konumundan bağımsız tanımlanamamaktadır.

P. Bourdieu (1974: 89) anlamında en „saf“ sanatsal girişim dahi toplumsal bağlamdan kaçamaz, bunun nedeni ise oluşumunu özel bir tarihsel ve toplumsal şarta borçlu olmasındandır ve bunun ötesinde entelektüel alanın yansımada belli nesnel gerçekliğe tavır almasındandır. Bu anlamda sanatkarın yapıtıyla olan ilişkisi iki yönlüdür ve bazen bir ölçüde çelişkilidir. Sembolik nesne olan ve yazarı tarafından ileti olarak belirlenmiş ve mesaj olarak tanınabilen ya da göz ardı edilebilen yapıt, sadece değerini değil, aksine anlamını ve gerçekliğini alıcılara ve yazarına borçludur.

Kültürel Sermayenin Oluşumu ve Gelişimi

Kültürel sermaye, sosyal ve sembolik sermayenin oluşumu için önkoşuldur. Kültürel sermayenin biriktirilmesi ve sosyal sermayeye dönüştürülmesi, bir entelektüelin habitusunun oluşum süreci olarak tanımlanabilir. Bir entelektüelin sembolik sermayesi, onun kültürel sermayesinin toplamı olarak da ifade edilebilir.

Entelektüelin sembolik sermayesinin oluşumu salt sınıfının sosyal sermayesiyle sınırlı olmayıp, entelektüelin kendini geliştirmesi, toplumsal olarak konumlanması ve bireysel

özelliklerini geliştirmesiyle gerçekleşebilir.

Eyleyici, yaşamı boyunca bu sermayelerin ne olduğunu, yani hangi özelliklere sahip olduğunu, ya da sahip olmak istediğini veya sahip olmayı umduğunu, diğer eyleyicilerle ilişkisi sonucunda onlarla farklılaşmasıyla geliştirir. Eyleyiciler kendi sermayelerini şekillendirir ve sermaye alanlarını kendileri belirler ve yapılandırır (Bourdieu, 1982: 185; akt. Papilloud, 2003: 45).

Felsefeci ve Çevirmen Macit Gökberk'in Habitus ve Sermayesindeki Dönüşüm

P. Bourdieu'nün habitusun "bedenleşen sosyal" olduğunu söylemesi, dünyayla aktif bir yorumlama, dünyanın somut deneyim ve eylem bağlamında toplumsal olanın, habitus tarafından kuşatıldığı süreçleri kastetmektedir (Krais, 2002: 76). Farklı toplumsal alanlara ve toplumsal alanın geneline baktığımızda habitus ve sermayeler birlikte, toplumun bireyi yapılandığı ve bireyin de toplumu yeniden yapılandıran, toplum ve birey arasındaki değişen ilişkidir (Papilloud, 2003: 51). M. Gökberk'in gelişim çizgisinde habitus ve sermaye ilişkisinin, bir çevirmeni bir felsefeci, düşünce insanı, devlet adamı ve entelektüele dönüştürme sürecini gözlemlemekteyiz.

Habitus ile sermayeler arasındaki birliktelik eyleyiciye, kendi ilk toplumsal bakış açısından yola çıkarak, kendisi için mümkün olan diğer bakış açılarına doğru hareket etmesine yol açar. Eyleyicinin kendisi için yapılandığı "sosyal kariyer" dir (P. Bourdieu, 1982). M. Gökberk'in Prof.Dr. H. Reichenbach ile beraber çalıştıktan sonra doktora Almanya'ya gitmesi ve Prof.Dr. E. Sprangler ile çalışması ve daha sonrasında bölüm başkanlığı ve diğer görevleri, TDK başkanlığı, "Felsefe Tarihi" kitabını yazması ve felsefe terimlerinin oluşturulmasında görev alması tüm sermaye birikimini (sosyal ve kültürel sermaye) sembolik sermayeye dönüştürmesinin iyi birer örneğidirler. M. Gökberk, önce bir felsefe öğrencisi, daha sonra Alman akademisyenlerin gelmesiyle onların amatör çevirilerini yapan bir öğrenciyken, sonrasında profesyonel çevirmen, yazar ve entelektüel kimliğiyle birçok sermaye türünü habitusuyla birleştirmeyi başarmıştır.

P. Bourdieu'nün habitus tanımında bireyler, pratik eylemlerinde mevcut toplumsal yapılar ve kurumlara dayalı olarak sermaye elde ederler. Bireyler, zamanla toplumsal kurumlarla özdeşleşirler, onları değiştirir ve yeniden yaratırlar (Krais, 2002: 78). Macit Gökberk, kültürel ve sembolik sermayesini üniversite kurumunun, felsefe alanının ve toplumsal yapının değişmesiyle elde ederken, aynı zamanda kendisi de felsefe alanıyla ve toplumsal yapının değişmesiyle özdeşleşir. M. Gökberk, bir yandan kendi kültürel ve sosyal alanının değişimine etki ederken, diğer yandan tüm alanlara etki eden sembolik sermayesiyle bir entelektüele dönüşür.

Bir yazar için farklı sermaye öğelerini birleştirmek ve bir sermaye türünden diğerine dönüştürmek, yani, kendi yazısının borçlu olduğu sembolik sermayesini ekonomik sermayeye dönüştürmek, yazarın edebi alandaki meşruluğunu ve diğer alandaki potansiyelini (örneğin, politik ya da okulla ilgili) güçlendirir. Rekabet içindeki eyleyicilerin diyalektik mücadelesiyle elde edilen bu meşruiyet, yazara hakim bir pozisyon sağlar (Papilloud, 2003: 68). M. Gökberk, çeviri yaparak geliştirdiği yeni kavramları daha sonra kendi kitaplarını yazarken kullanır ve çevirmenlikten yazarlığı geçiş yapar. M. Gökberk yazarlığa geçiş yaptıktan sonra artık çeviri yapmaz. Yazarlığından sonra yayınlanan hiçbir çevirisi yoktur.

Böylece M. Gökberk, P. Bourdieu'nün deyişiyle „toplumsal anlamda“ (Bourdieu, 1987: 98) yazara dönüşür. M. Gökberk'in habitusu onun bilimsel alanlar ve toplumsal semboller

alanında entelektüel yazar olmasına yol açmıştır. “Yaşamı boyunca yazarın kültürel bedenine dönüşen ve bu değişim sürecinde somut olarak unutulmuş” (Bourdieu/Wacquant 1996b: 154 akt. Kraus 2002:5), yazar olarak M. Gökberk’in habitusuna etki eden ve habitusunu üreten geçmişin etkisidir.

Macit Gökberk’in entelektüel kimliğini belirleyen, habitusundaki sermaye türlerinin gelişimidir. M. Gökberk, yaşamı boyunca kazandığı sermaye türlerini birbirine dönüştürerek ve tüm sermaye birikimini sembolik sermaye üzerinden bir iktidar kimliğine dönüştürerek kendi alanı olan Felsefe alanının gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır. M. Gökberk, bireysel sermayesini kendi sınıfının ve alanının sermayesiyle birleştirerek, hem alanının sermayesiyle kendisini dönüştürmüş hem de kendi sınıfını dönüştürmeyi başararak, ülkemizde Felsefe alanının ve dolayısıyla toplumsal kültürün dönüşümünde önemli bir paya sahip olmuştur.

Macit Gökberk’in yaşam habitusunun gelişimine bakıldığında sermaye birikimi gözlemlenebilmektedir. 1908’de dünyaya gelen Macit Gökberk ilkokula Arap alfabesiyle girmiş, öğrenimini Osmanlıcayla sürdürmüştü; ancak 1928’de yeni harf kanunuyla Latin alfabesine geçtiğinden, eğitimini yeni harflerle tamamlamıştır. Yabancı dili olan Almancayı öğrenmeye İstanbul Erkek lisesinde başlamış, babasının desteği ile özel dersler almış ve daha sonra Almanya’da doktorasını yapmıştır (Durdağı, 2017: 101).

M. Gökberk’in Çevirmen Olarak Kültürel, Sosyal ve Sembolik Kimliğinin Oluşumu

M. Gökberk’in Türkiye’deki felsefe alanına yaptığı katkı, felsefe alanının bilim dalı olarak bağımsızlığını kazanması ve diğer disiplinlerle eşdeğer bir sermaye birikimine ulaşmasına neden olmuştur. M. Gökberk, dil ve çeviri yoluyla elde ettiği kültürel sermayeyi, felsefe alanının kültürel sermayesine dönüştürme yolunda önemli adımlar atmıştır. P. Bourdieu’ye göre toplumsal bir alanın diğerleri tarafından bağımsızlığını kazanması da, eyleycilerinin sermayeleri öncelikle kendi bünyelerinde dönüştürerek, sembolik sermayeye ulaşmalarına, bu dönüştürmenin sınıf sermayesine dönüşmesiyle de, sınıfın kültürel, sosyal, sembolik ve bunların sonucunda ekonomik sermayesinin gelişimine bağlıdır. M. Gökberk’in gelişim serüveni, Türkiye’de felsefe alanının olduğu kadar, diğer alanların² da kültürel ve sembolik sermaye elde etme biçimlerinin çeviri aracılığıyla gerçekleşmesinin örneğidir. N. Luhmann’ın (1991) sistem kuramı anlamında, Türk sosyal sistemlerinin kendi iç düzenlerini yeniden oluşturarak, kendi bağımsız disiplinlerini oluşturması, çeviriler üzerinden gerçekleşmiş ve bu sürecin başlatıcısı Macit Gökberk gibi entelektüellerle olmuştur.

Macit Gökberk’in, çevirmen olarak kültürel ve sembolik sermayesinin oluşumu, onun üniversite eğitimiyle birlikte başlar. Lise yıllarında habitusuna yerleştiği Almanca dil bilgisi konusundaki kültürel birikimi, öğrenim yıllarında çevirmen profiline adım atmasında önemli rol oynar. Felsefe eğitimi alan Gökberk, bir yandan felsefe alanındaki kültürel sermayesini geliştirirken, diğer yandan yabancı hocalara çevirmenlik yapmaya başlayarak, sermaye türlerini birleştirmiş ve dilsel sermayesini felsefe alanının sermayesine dönüştürmüştür (Bkz. EK: 1). Böylece ortaya çıkan yeni bakış, bilinçli bir tutumla başlamamış olsa da, çevirmenlik alanına bir geçiş ve sosyal alan olarak çeviri alanına girıştır. Macit Gökberk “1928’de Darülfünun’da Felsefe bölümüne öğrenci olarak girdiğinde ülkede Latin alfabesi yeni uygulanmaya konmuştur. Bölümde Doğu ve İslam Felsefesi ağırlıklı eğitim verilmektedir. 1932 de mezun olduğunda ise artık Darülfünun tarih olmak üzere ve yeni bir bilim kurumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Burada bilimsel anlamda yetkin felsefeciler olarak yabancı bilim insanları onların yanında

² Sosyoloji alanındaki çalışmalar için bkz. “Sosyoloji’nin yakın tarihinde çevirinin yeri – Gerhar Kessler’in katkılarıyla” A. N. Durdağı, 2013.

yetişmek üzere de Türk asistan olarak artık Macit Gökberk vardır” (Durdağı, 2017: 120). Latin alfabesine geçiş ve felsefe eğitiminin doğu felsefesinden batı felsefesine kaymasıyla, yeni oluşan kültürel ve toplumsal alanda kendisini geliştirmeye başlamıştır. Eski dil ve eski alan bilgisinin dönüşümüyle yeni kültürel politikalara uyarlamakla ilgili entelektüel bir durumun içinde bulur kendisini. Dönüşüm ve değişim entelektüellerin kendi duruşları, alanlara bakışları ve alanları dönüştürmeleriyle mümkün olabilir. Bu anlamda Macit Gökberk, içinde bulunduğu toplumsal koşulların etkisiyle, bir entelektüel kimliğe dönüşme yolunda adımlar atmaya başlar.

M. Gökberk’in Habitus ve Sermaye Gelişimi dönemlere ayrıldığında:

1. Genç Asistan 1933-1935 – Türkiye’de Prof.Dr. H.Reichenbach ile çalışıyor;
2. Doktora öğrencisi 1935-1939 Almanya’da E. Spangler ile çalışıyor;
3. Tecrübeli akademisyen 1941-1948 Türkiyede E. von Aster ile çalışıyor;
4. Yetkin hoca, kendi yazıları yayınlıyor, 1946 – 1947-1949-52-56 Felsefe Arkivi;
5. Felsefe Tarihi M.Gökberk adıyla ilk kaynak ve ders kitabı olarak basılıyor 1961;
6. Yabancı bir hoca olmadan Felsefe Bölümünü yürütüyor;
7. TDK da iki dönem (1954-60 ve 1969-76) başkanlık yapmış aktif bilimci. [...] Özellikle 1950 sonrasında Felsefe Terimlerinin yeniden üniversite tarafından gözden geçirilmesi istendiğinde komisyon başkanlığını Macit Gökberk’in yaptığı bilinmektedir (Durdağı, 2017: 122-123).

A. Nursen Durdağı (2017) yaptığı çalışmada „M. Gökberk’in Çeviri Ediminde Dönemsel Gelişim Evleri“ni dört ana başlık altında toplamıştır, bu „evreler“ bu çalışma çerçevesinde M. Gökberk’in çevirmen olarak habitusunun oluşması, kültürel sermayenin sembolik sermayeye dönüşerek entelektüelliğe geçiş basamakları olarak ele alınmıştır:

1. Erken Dönem (1933-35)
2. Geçiş-Dönem (1939-1945)
3. İleri Dönem (1947-1956)
4. Son Dönem (1961-1972)

1. M. Gökberk’in Entelektüel – Çevirmen Kimliğinin Oluşumunda Erken Dönem (1933-35)

Erken dönem M. Gökberk’in Prof.Dr. H. Reichenbach ile birlikte çalışmasıyla başlamakta ve doktora Almanya’ya gitmesiyle bitmektedir. Bu dönemde M. Gökberk asistan olarak Prof.Dr. H. Reichenbach’ın kendisinin seçtiği ders notlarını sözlü olarak derslerde öğrencilere çevirmiştir. A.N. Durdağı (2017: 124) bu dönemde M. Gökberk’in „bir uzman çevirmenden beklenen metne ve arka planına sahip olmanın eksikliğinin yanında görev veren açısından (devlet-kurum-yazar) şeffaf olmayan bir eylem içerisinde“ olduğunu ifade etmiştir. Kültürel ve sosyal sermaye açısından bu dönemde M. Gökberk çeviri aracılığıyla sosyal sermayesini geliştirmiş ve dilsel sermayesini kültürel sermayeye dönüştürmeye başlamıştır.

2. Gökberk’in Entelektüel – Çevirmen Kimliğinin Oluşumunda Geçiş-Dönemi (1939-45)

Geçiş döneminde ise M. Gökberk E. von Aster’in, „Bilgi Teorisi ve Mantık“, İstanbul 1945, isimli kitabını çevirmiştir ve bu çeviri kitapla ilk defa çevirmen olarak görünmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde ilk Felsefe Terimleri de yayınlanmıştır. Dolayısıyla yeni terimlere geçiş dönemidir. Fakat aynı zamanda ülke çapında geçildiği halde M. Gökberk’in ilk etapta karşı geldiği, yeni kelimeleri, „Bilgi Teorisi ve Mantık“ kitabında kullanmadığı için bakan tarafından eleştirildiği dönemdir“ (a.g.e.,127). Her ne kadar ülke çapında yürütülen yeni terimlere geçiş

çalışmalarında öncü olarak M. Gökberk yer alsa da, benimsemediği veya içselleştirmediği yeni terimleri çalışmalarında kullanmamasıyla, entelektüel bir tavır sergilediği ve kendi bilim alanında kültürel sermayesini geliştirmiş olduğu söylenebilir.

3. M. Gökberk'in Entelektüel – Çevirmen Kimliğinin Oluşumunda İleri Dönem (1947-1956)

Bu dönemde M. Gökberk'in çalışmalarında “üslup ve terim kullanım değişimlerinin iyice netleştiği”ni belirten A.N.Durdağı (a.g.e., 130), dönemin sonlarına doğru çeviri metinlerinden ziyade yazar olarak daha fazla öne çıktığını ifade etmiştir.

4. M. Gökberk'in Entelektüel Kimliğinin Oluşumunda Son Dönem (1961-1972)

Son dönemde ise M. Gökberk artık „birikimleri sonucu üretken ve olgun bir bilim insanı, felsefeci kimliği“(a.g.e., 134) ile önplandadır. Belirtilen dönemde „Felsefe Tarihi“ isimli kitabını yazmış olması da felsefe alanının bilgi birikiminin ve kültürel sermayesinin doruklarında olduğunun ve çevirmenlikten yazarlığa geçtiğinin en belirgin kanıtıdır.

Gökberk'in çevirmenliğine artsüremli bakıldığında ise ilk önce Felsefenin algılanması (1934), sonra kavramların yerleşmesi (1943) ve ileri aşama çevirmen tavrını koyması (1947) son olarak da kendi yazan çevirmen olgunluğuna varma olduğu görülür. Bu tavır salt bilgiyi doğru edindirme değil, aynı zamanda bilimsel anlayışın yerleşmesi amacını da gözetmektedir. (Durdağı, 2017: 135).

M. Gökberk'in çevirmen kimliği, onun sonrasında Türkiye'de bir felsefe ekolünün kurulması ve felsefe kavramlarının öncüsü olmasına yol açmıştır. M. Gökberk'i entelektüelliği taşıyan çevirmen habitusu, dil ile olan ilişkisini felsefe kavramlarını üretilmede ve Türk Dil Kurumundaki etkisinde gösterir. M. Gökberk gerek felsefi gerekse Türk Dilinin kavram geliştirmesindeki öncülerinden biri konumuna gelmiştir. Türkiye'de “Batı'da olduğu gibi bir felsefe ekolü ve kavramları geliştirmek” için başlatılan girişim sonucunda, felsefe alanı oluşturulmuştur. Bugün kullanılmakta olan birçok kavramın o dönemde adım adım, büyük bir gayretle dile yerleştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Önceleri yabancı sözcüklerle ifade edilen kavramlar, aşama aşama farklı yöntemlerle çevirmeye çalışılmış, nitekim zaman içinde kavramlar kültüre yerleştikçe Türkçedeki karşılıkları da dile oturtulmuştur. A.N. Durdağı'nın da belirttiği gibi “bilimsel alandaki bu değişim başından sonuna çeviri ve çevirmenlerle” (a.g.e., 128) gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Macit Gökberk, bir yandan ülkemizin önemli entelektüellerinden birisi olarak, bir entelektüelin bir ülkenin dönüşüm zamanlarında entelektüel kimliğinden her durumda vazgeçmeyerek, evrensel değerleri ve toplumun kültürünü taşımadaki sorumluluğunu göstermesiyle önemli bir örnektir. Diğer yandan, bir çevirmenin kendi kültürel sermayesini geliştirerek, çalışma yaptığı bir alanda yalnızca bir aracı konumda olmayıp, kendi mesleği üzerinden biriktirdiği kültürel ve sosyal sermayesini ülkenin dönüşümünde önemli rol oynayan sanatçı ve entelektüel dönüşmesine önemli bir örnektir. Macit Gökberk, bir entelektüel olarak, kendi geçmişi ve habitusunun kendine yüklediği kültürel ve sosyal kimliğinden vazgeçmeyerek, yaşamı boyunca bir entelektüel olarak kalmayı başaran, gerektiğinde desteklediği değişim çizgisini yeri geldiğinde, kendi entelektüel ve evrensel bakışı nedeniyle eleştirebilen ve sembolik sermayesinin gücüyle ilkesel davranmayı bilmiş olan bir kişidir. M. Gökberk'in yaşamı, bir insanın çocukluğundan itibaren gelişim çizgisinde öğrendiklerini eşgüdümlemesi, dönüştürmesi ve kendi toplumsal alanının hizmetine sunarak ülkesine tarihi hizmetler verebilmesinin örneğidir. Ayrıca bir çevirmenin, mesleğinin kültürel ve sosyal birikimini salt dilsel bir alana

sınırlamayı, belli bir toplumsal alanın ve toplumda bir ülkenin kültürünün bütününe hizmet etme sürecini temsil etmektedir.

Macit Gökberk'in çevirmen kimliğinden entelektüel kimliğe dönüşüm süreci, özelden çevirmenlerin genelde ise tüm alanların eyleyicilerinin, kendi alan sermayelerini, bir anlamda kültürel ve sosyal sermayelerini, sembolik sermayeye ve sonuç olarak entelektüel kimliğe dönüştürme hikâyesidir.

KAYNAKÇA

- BOURDİEU, P. (1974). *Zur Soziologie der Symbolischen Formen*. Vol.107. Suhrkamp.
- BOURDİEU, P. (1997). "Die verborgenen Mechanismen der Macht". M. Steinrück (drl.). Hamburg: VSA Verlag.
- BOURDİEU, P. (1982). *Die feinen Unterschiede*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- BOURDİEU, P. (1985). *Sozialer Raum und >Klassen>. Leçon sur la leçon*. Zwei Vorlesungen. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- DURDAĞI, A.N. (2017). *Çeviri Yoluyla Kavram Aktarımı Sürecinde Üniversitenin Rolü*". Ankara: Gece Kitaplığı.
- DURDAĞI, A.N. (2013). *Prof.Dr. Nedret Burçoğlu'na Armağan. Disiplinlerarası Çalışmalar*. Korpus Kültür Sanat Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.
- KAINDL, K. (2009). Übersetzung als gesellschaftliches Phänomen: Soziologische Ansätze in der Übersetzungswissenschaft. H. Kalverkaemper ve L. Schippel (Ed.). *Translation zwischen Text und Welt – Translationswissenschaft als historische Disziplin zwischen Moderne und Zukunft* içinde. Berlin: Frank & Timme, 155-167.
- KRAİS, B. ve G. GEBAUER. (2002). *Habitus*. Bielefeld: transcript Verlag.
- LUHMANN, N. (1991). *Soziale Systeme*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- PAPİLLOU, C. (2003). *Bourdieu lesen*. Bielefeld: transcript-Verlag.

Ek: 1

M. Gökberk'in kitapları:

1. Die Wissenschaft von der Gesellschaft im System Hegels und August Comt Berlin, 1940.
2. Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları, İstanbul 1948
3. Felsefe Tarihi, İstanbul 1961.
4. Felsefenin Evrimi, İstanbul 1979.
5. Değişen Dünya, Değişen Dil, İstanbul 1980.
6. Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk, İstanbul, 1983.

Yazıları:

1. Hegel'in Devlet Felsefesi, Felsefe Arkivi, C.I S. 2-3 (1946)
2. Leibniz'in Alman Dili Üzerine Düşünceleri, Felsefe Arkivi, Cilt II, S. 2 (1947)
3. Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları, 1948
3. Ernst von Aster'in Felsefedeki Yeri, Felsefe Arkivi (Dergi), Cilt II, S. 3 (1949)
4. Üniversite ve Sorunlarımız, Açılış (Dergi), S. 5 (1952)
5. Devrimlerimiz ve Renaissance, Türk Dili (Dergi), S. 14 (1952)
6. Millet-Oluş Yolunda Dil Davası, Türk Dili, S.64 (1956)
7. Die Entwicklung des Türkischen im Rahmen des Kulturgeschichte, (Kültür tarihi çerçevesindeki Türk Dilinin Gelişmesi). Felsefe Arkivi. C.V. (S. 1) 1960

8. Pozitivizm ve Geist Felsefesi, Felsefe Arkivi, (S.12) 1961
9. Eğitim ve Toplum İlişkisi, Pınar (Dergi), S.5. 1964
10. Batı Anadolu'nun Yetiştirdiği Antik Filozoflar, Felsefe Arkivi, (S.14) 1965
11. Nikolai Hartmann'ın Problemler Tarihi Görüşü, Felsefe Arkivi, (S.4) 1965
12. Kitap Deyince, Yeni Ufuklar (Dergi), S. 173 (1966)
13. Hegel'in Felsefesi, Yaşayan Yönleriyle, Felsefe Arkivi, (S. 18), 1972
14. İnsanın Gerçekliği, Cumhuriyet (Gazete), 12 Haziran 1976
15. Üniversitede Edebiyat Fakültesinin Yeri, İst. Üniversitesi Bülteni (S.8) 1978
16. Atatürk ve Edebiyat Fakültesi, Bağlam (Dergi), (S.3) 1981
17. Atatürk ve Uygurluk, Gösteri (Dergi), (S.6) 1981
18. Atatürk'ün Seçtiği Yol, Cumhuriyet, 8 Şubat 1981
19. Aydın Kavram, Gösteri (Dergi), (S.63), 1986 (Durdağı, 2017:110-111)

Çeviri Kitaplar:

1. E. von Aster, Felsefe Tarihi Dersleri I, İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi, İstanbul 1943.
2. Eflatun (Platon) Theiatetos, Ankara 1945.
3. E. von Aster, Bilgi Teorisi ve Mantık, İstanbul 1945

Çevirileri, Yazılar:

1. Carnap Rudolf, Eski ve Yeni Mantık, felsefe Yıllığı II, 1934-1935
2. Dilthey W., Rüya (Traum), felsefe Tercüme Dergisi, C. I, S.1 İst. 1947
3. Mimesis (FA.CII/S.1)
4. Bireşim ve Uyum Filozofu Leibniz (FA.CII/S.2) (Durdağı, 2017: 110-111)

Gizli Çevirmen ve aynı zamanda da felsefeci çevirmen Macit Gökberk'in çalışmaları:

1. Carnap Rudolf, Eski ve Yeni Mantık, felsefe Yıllığı II, **1934-1935**
2. Felsefe ve İstanbul Üniversitesinde Felsefe Tedrisatı, Felsefe Semineri Dergisi I **1939** (Aster adına gizli çevirmen)
3. Felsefe Tarihinde Tekâmül Mefhumu, F.S.D. I **1939** (Aster adına gizli çevirmen)
4. Felsefe Tarihi Dersleri I 1943 (Çevirmen kimliğiyle)
5. Bilgi Teorisi ve Mantık 1945 (Çevirmen Kimliğiyle)
6. Bireşim ve Uyum Filozofu Leibniz, Felsefe Arkivi C.II, S.2 1947 (Gizli çevirmen)
8. Mimesis, Felsefe Arkivi, CII, S.1 1947 (Aster imzalı, gizli çevirmen)
9. Modern Fizik ve Felsefe, Felsefe Arkivi, C.II, S.3 1949 (Gizli çevirmen) (Durdağı, 2017: 122).